

Оригиналан научни рад

UDK 392.51(497.113);
314.116/.117(497.113)
Original scientific workАнђелија Ивков–Цигурски
Смиљана Ђукичин
Јелена Миланковић**СВАДБЕНИ ОБИЧАЈИ ЕТНИЧКИХ ГРУПА У
ОПШТИНИ КИКИНДА***

Извод: Општину Кикинда која се налази у североисточном делу Баната и Војводине одликује етничко шаренило у коме међу етничким групама преовлађују Срби (староседеоци и колонисти), Мађари и Роми. Од осталих етничких група, које су мање заступљене, јављају се Хрвати, Немци и Румуни. Све ове народе карактерише низ етно-демографских одлика међу којима обичаји имају истакнуто место. Свадбени обичаји, који су и тема овог рада, су норме понашања које се јављају приликом склапања бракова и они су специфични за сваку поменућу етничку групу. Поједине свадбене обичаје тешко је тумачити и утврдити им порекло. Обичаји су као саставни део живота народа веома важни и потребно их је записивати, неговати и чувати од заборављавања.

Кључне речи: етнологија, општина Кикинда, етничке групе, свадбени обичаји, демографска транзиција

Abstract: The municipality of Kikinda, located in the north-east of Banat and Vojvodina is characterized by ethnic diversity where among the prevalent groups are the Serbs (natives and settlers), the Hungarians and the Roma. Other ethnic groups which are less common are the Croats, the Germans and the Romanians. All these nations are characterized by a number of characteristics among which ethno-demographic customs have a very important place. Wedding customs, which are the subject of this work, are the norms of behavior that occur during the wedding ceremonies and they are specific for each of the above ethnic groups. It is difficult to interpret and determine the origin of some of the wedding customs. The customs, as an important part of life of a nation, are very important and they should be written down, cherished and kept from oblivion.

Key words: ethnology, Kikinda municipality, ethnic groups, wedding customs, demographic transition

Увод

На основу археолошких истраживања са сигурношћу се може рећи да је на територији кикиндске општине било насеља још у старијем неолиту, енеолиту и бронзаном добу. У средњем веку северно од Саве и Дунава

* Рад представља резултат истраживања на пројекту ЕВБ: 146017Д/КОЕФ=1, који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

прво је долазило по позиву Угара, а касније и по договору српско племство. У току XVIII и XIX века као и у међуратно време и после 1945. године вршена је колонизација Немаца, Мађара, Румуна, Словака и становништва из ратом опустошених крајева бивше СФРЈ (Царић, Н., 1996). Ово је довело до стварања етничке мешавине у кикиндској општини у којој су преовлађујуће групе: Срби, Мађари и Роми. Немци су некада чинили веома значајну и бројну етничку групу у општини Кикинда (Аћимов, А., 2007).

Разлике у брачности, образовним и економским карактеристикама указују на важност пола као фактора социо-демографских структура. Њихово постојање оправдава примену и чињенично утемељује важност родне перспективе у сагледавању и разумевању демографске стварности (Шобот, А., 2009). Искуства говоре да брак, иако једна од најстаријих универзалних установа људског друштва, у посттранзиционој фази европских земаља постепено губи значај (Девеџић, М., 2004).

Велику улогу у разумевању демографске стварности свакако имају различите норме понашања или облици облици понашања које временом појединим групама наметну животне прилике. Обичаји се најпре јављају повремено, али када се јаве услови да се они из године у годину и из ситуације у ситуацију понављају, онда се уобичаје и постану одлика једног народа (Барјактаревевић, М., 1968). Свадебни обичаји спадају у групу друштвених обичаја у личном и породичном животу и као такве карактерише их велика разноликост међу етничким групама. У групу свадбених обичаја спадају: предсвадебни обичаји, обичаји везани за само венчање као и послесвадебни обичаји. Сви ови обичаји доприносе посебности и аутентичности норми понашања приликом склапања бракова (Босић, М., 1992).

Анализа брачности (од промене броја бракова, старости супружника до обичаја који прате склапање брака имају веома важну улогу у демографским истраживањима.

Неуједначеност модалитета брачности упућује на родно различито брачно понашање. Мушко становништво је у мањој мери склоно уласку у брак и то чини нешто касније, али с друге стране, чешће од жена поново склапа брак након развода или у случају смрти супруге (Шобот, А., 2009). Друштвене норме везане за брак (када и у којим годинама се може склопити брак, који су економски предуслови за његово склапање, да ли је поновна удаја удовица анатемисана или не итд.) транспонују се у свест појединаца кроз усвојен систем вредности (Девеџић, М., 2004).

У раду акценат је стављен на свадбене обичаје Срба, Мађара и Рома, јер за истраживање свадбених обичаја осталих народа у општини Кикинда потребни су етнички чисти бракови којих међу осталим етничким групама у новије време нема (одељење матичарске службе у СО Кикинда).

За израду рада од посебног су значаја подаци прикупљени на терену, подаци добијени од локалног становништва, историјско-етнолошког

архива као и подаци добијени из различитих извора литературе, статистичких извора и осталих установа. Значај рада је у томе што он даје савремену слику норми понашања једног подручја које се одликује етничком шареноликошћу и јаким преплитањем етничких утицаја.

Демографске карактеристике становништва општине Кикинда

На основу археолошких истраживања са сигурношћу се може рећи да је на територији кикиндске општине било насеља још у старијем неолиту, енеолиту и бронзаном добу. Поуздани трагови бронзаног доба пронађени су код Кикинде и Иђоша. У средњем веку северно од Саве и Дунава прво је долазило по позиву Угара, а касније и по договору српско племство.

Током последња три века територија савремене Војводине је имала глас класичног имиграционог подручја. Многе од миграција су биле масовне (досељавање Срба крајем XVII и у првој половини XVIII века, Аустријске и Мађарске колонизације) и наука им је посветила доста пажње. Поред њих, одвијале су се и тихе, метанастазичке миграције од којих многе нису имале мање ефекте (Ђурчић, С., 2006).

Још у току XVIII и XIX века Срби су у Банату чинили основно становништво, а истовремено је вршена и колонизација Немаца, Мађара, Румуна и Словака у насеља данашње општине. Између Првог и Другог светског рата српски добровољци колонизовани су у: Руском Селу, Кикинди и Мокрину. После 1945. године извршена је нова колонизација становништва из ратом опустошених крајева Босне и Херцеговине (Царић, Н., 1996).

Удео становништва општине Кикинда, у укупном становништву покрајине Војводине опао је са максималних 3,5% у 1971. на 3,3% у 2002. години. Према попису из 2002. године општина има 68 258 становника, а природни прираштај према попису из 2002, има вредност – 1,1%. Последњи пописи показују да, уколико се настави овим темпом, становништво Кикинде ће се преполовити за 246 година.

Према подацима од 2002. године у општини је живело 35 323 жене, односно 32 935 мушкараца. Просечна старост становника износи 37,4 године. Средовечно становништво, од 20 до 59 година старости, је најбројније и у ову групу спада 58,1% укупног броја становника. Млађи део средовечног становништва (од 20 до 39 година) чинио је 27,6% становништва општине Кикинда, док је старијем становништву припадало 30,2% од укупног броја становника. На основу свих показатеља може се закључити да становништво општине Кикинда има тенденцију старења. На основу података са последњег пописа, зна се да је становништво кикиндске општине махом хришћанско, а да међу хришћанима који чине 97,2%, највише има православаца 78% и 19,2% католика. Остатак становника од 2,8% исповеда исламску веру или су Јевреји (Стаменковић, С., 2005). Према подацима из 1991. године радно способног становништва у општини има 45

319. Просечна старост радно активног становништва је 38,5 година. Већина радно способног становништва ради у непољопривредним делатностима, око 87%.

После Другог светског рата започео је на простору Војводине значајан процес трансформације домаћинства. Те промене су се огледале у интензивном порасту броја домаћинства и смањењу броја чланова у њима.

Основни узроци за ову појаву су пре свега динамичан пораст становништва и распад дотадашње патријархалне породичне организације унутар једног домаћинства, али и у спроведеној аграрној реформи, преласку пољопривредног становништва у неаграрне делатности, миграцију селског становништва у градове, развоју процеса индустријализације и секундарне урбанизације, променама у социо-професионалном саставу становништва, слабљењу и нестајању рођачких веза као фактора кохезије, порасту броја развода итд. (Ивков, А., Ђурђев, Б., Драгин, А., 2006).

Демографски показатељи који указују на социоекономске структуре такође детектују сиромаштво сведочећи о димензијама незапослености, великом броју издржаваних лица, доминацији примарног сектора, слабом образовном нивоу становништва, или неким другим димензијама социјалне депривације (Девеџић, М., Стојилковић, Ј., 2009).

Број домаћинства у општини Кикинда од 1971. године бележи раст, све до последњег пописа када је регистрован минималан пад. Најинтензивније повећање забележено је од 1971. до 1981. године. У општини Кикинда бројнија су домаћинства без пољопривредног газдинства, која чине 65,4% укупног броја домаћинства. Најбројнија су двочлана домаћинства, а следе четворочлана, једночлана и трочлана домаћинства. Просечан број чланова по домаћинству износи 2,9, а у пољопривредним домаћинствима је 3,0 члана. Број станова у општини Кикинда је у сталном порасту. У посматраном периоду број станова се повећао за 4 504. Најинтензивније повећање забележено је у декади од 1971. до 1981. а најмање у последњој међупописној декади (Ивков, А. и други, 2010).

Етничка структура

Етничка структура становништва представља најважнији демографски показатељ за овај рад, јер су етнички најбројније групе посебно обрађене кроз свадбене обичаје.

Велике миграције редовно су мењале и етничку структуру војвођанске популације. Историјска грађа сведочи о томе да су после повлачења Турака, до средине прве половине XVIII века, ову територију насељавали искључиво Срби. Испод линије Мориша и Сегедина постојало је само једно мађарско насеље, Мали Сомбор, које је данас на румунској територији (Поповић, Д., 1955). Такво стање није одговарало политичким интересима Аустрије, а касније и Угарске и оне су организовале масовна насељавања

Немаца, Мађара и других народа. Развој српске популације, био је углавном, препуштен природном прираштају. То је драстично изменило првобитно стање (Ђурчић, С., 2006).

Срби и Мађари су одувек били најбројније етничке групе на овом простору, док се Роми, Хрвати, Немци, Румуни и остали јављају као много мање заступљени. Немци су некада чинили веома значајну и бројну етничку групу у општини Кикинда. Они су интензивно колонизовани на ове просторе још крајем XIX века. Њихов број у општини Кикинда растао је све до после Другог светског рата. По последњем попису у општини Кикинда има их само 69 (Аћимов, А., 2007). Оваква етничка структура последица је како давније историје, тако и скоријих историјских догађаја.

Када је реч о етничкој структури општине Кикинда може се констатовати да су Срби најбројније становништво у последња четири пописа. Бројчано стање српског становништва мењало се кроз сваки попис, али су они увек остваривали апсолутну етничку већину у овој општини.

По првом попису 1971. године Срба је у општини Кикинда било 52 148 и они су тада чинили 75,7% укупног становништва. До следећег пописа становништва који је обављен 1981. године број Срба је био у опадању. Изражено у апсолутном броју запажа се мањак од 2 551 становника, а опао је и удео у укупном становништву на 71,0%. У међупописној декади од 1981. до 1991. године запажа се благи пораст броја становника српске националности од нешто више од хиљаду становника, а како је у истом периоду број укупног становништва незнатно опао, процентуални удео Срба у укупном становништву општине је порастао на 72,6%.

Табела 1. – Промене етничке структуре становништва општине Кикинда од 1971. до 2002. године¹

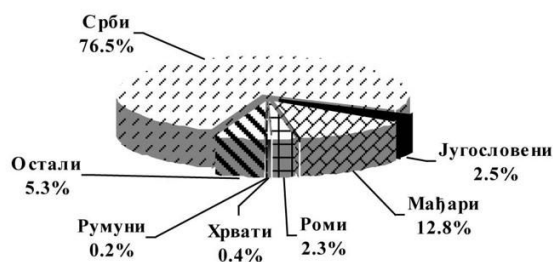
Етничка група	1971.		1981.		1991.		2002.	
	Број	%	Број	%	Број	%	Број	%
Срби	52 148	75,7	49 597	71,0	50 665	72,6	51 212	76,4
Мађари	13 116	19,0	11 712	16,8	9 874	14,2	8 607	12,8
Роми	700	1,0	1 402	2,0	1 631	2,3	1 564	2,3
Југословени	1 019	1,5	5 655	8,1	5 669	8,1	1 670	2,5
Хрвати	365	0,5	298	0,4	272	0,4	240	0,4
Румуни	116	0,2	183	0,3	109	0,2	133	0,2
Остали	1 451	2,1	1 007	1,4	1 523	2,2	3 576	5,3
Укупно	68 915	100,0	69 854	100,0	69 743	100,0	67 002	100,0

Последња међупописна декада донела је на територији општине Кикинда доста протераног и избеглог становништва из делова бивше СФР Југославије који су били захваћени ратним вихором. Тражећи уточиште и кров над главом жртве политичког терора махом из Босне и Херцеговине и

¹ Израчунато на основу података СЗС, 1971, 1981, 1991; РЗС, 2003, књига 1.

Хрватске нашле су спас управо код својих рођака и познаника који су се у колонизацијама после Другог светског рата населили у Кикинди и њеној околини. То је резултирало повећањем броја Срба и у апсолутном броју и у проценту. Иако је изражено у бројкама повећање минимално, процентуални удео је знатно више порастао, на чак 76,4%, што је највећа забележена вредност у току посматраног периода.

Друга по уделу етничка група су Мађари чији се удео од 1971. до 2002. године кретао силазном путањом. Највећи број је забележен управо на почетку посматраног периода када је 13.116 Мађара чинило 19,0% укупног становништва општине. Сви наредни пописи бележе пад и укупног броја и удела Мађара. Негативан природни прираштај уз неповољну биолошку структуру која се све више приближава стадијуму демографске старости условљава даље опадање броја Мађара који су по последњем попису чинили 12,8% укупног становништва општине Кикинда.

Слика 1. – Најзаступљеније етничке групе у општини Кикинда 2002. године²

Роми су једини етникум у општини Кикинда али и у читавој Војводини који није захваћен процесом беле куге. Удео припадника ове етничке групе у општини Кикинда је у сталном порасту. Пописом 1971. евидентирано је 700 Рома који су чинили 1% укупног становништва. До следећег пописа број и удео им се удвостручио, а затим следи нешто мањи пораст од 14,0% који резултира уделом Рома од 2,3% у укупном становништву општине Кикинда 1991. године. У последњој међупописној декади долази до мањег опадања броја ромске популације али како у истом периоду опада и укупан број становника у општини, проценат Рома је остао непромењен.

Хришћанско становништво чини 97,2% становништва, највише има православца 78% и 19,2% католика. Остатак становника од 2,8% исповеда исламску веру или су Јевреји (Стаменковић, С., 2005). Радно способног ст. у општини има преко 45 000 и већина (око 87,3%) ради у непољопривредним делатностима.

² Израчунато на основу података РЗС, 2003, књига I.

Институција брака

Од најстаријих времена брак је постојао, али у различитим облицима (Ивков, А., 2001). Без обзира који облик брака постојао он игра велику улогу у друштву, јер се у оквиру брака одвија највећи део репродукције становништва (Ивков, А., Драгин, А., Ковачевић, Т., 2007).

У старом веку, у најстаријим цивилизацијама – египатској и вавилонској, брак је углавном био моногаман. Закључивао се уговором, а консангвине везе су биле санкционисане. Хамурабијев законик познаје институцију мираза, кажњавање за неверство (искључиво жене), право на другу жену у случају стерилитета. Жена је носила потпуну друштвену одговорност у случају да у браку није било деце. У старој Атини брак се сматрао моралном обавезом са циљем рађања деце. Године брачне способности нису биле одређене. Тугорство мушкарца се подразумевало, па је жена била потпуно изолована и апсолутно посвећена улози мајке и супруге. За време Римског царства брак постаје нестабилан, урушава се патријархални морал и шири целибат, што се одражава на смањени наталитет. Стога Август доноси закон којим се уводи казна за нежење и награда за ожењене. У средњем веку, у периоду феудализма друштво је сталешки издељено и бракови се склапају само у оквиру истог сталежа. Уводи се и свечана форма закључења брака. Православна црква у XIV и католичка црква у XVI веку стичу потпуну ингеренцију над браком, проглашавајући га за једну од седам свјетих тајни. Под ингеренцијом цркве шири се морализам и заједно са њим број сметњи за закључење брака, али се у пронаталитетном смислу смањује граница брачне зрелости. За цркву је брак трајна и нераскидива институција која се само под одређеним, тачно прецизираним околностима може развести. Ипак, надлежност црквеног законодавства аутоматски значи разноликост брачних норми припадника различитих религија. Шеријатско право дозвољава полигамију (што несумњиво утиче на повећање наталитета), развод, нижу старосну границу склапања брака, на супрот хришћанској религији, која заговара моногамију. Православна црква је толерантнија према разводу, док га католичка готово потпуно одбија (Девеџић, М., 2004).

Свадбени обичаји

Брак, породица и домаћинства су битни за сазнавање функционисања и у приватној и у јавној сфери. Не само за сагледавање понашања, већ су особености брачне и породичне заједнице важне као фактори свакодневног живота становника оба пола, њиховог функционисања, позиционирања и положаја у јавној сфери (Шобот, А., 2009).

Свадбени обичаји спадају у групу друштвених обичаја у личном и породичном животу и као такве карактерише их велика разноликост међу етничким групама. У групу свадбених обичаја спадају: предсвадбени оби-

чаји, обичаји везани за само венчање као и послесвадбени обичаји. Сви ови обичаји доприносе посебности и аутентичности норми понашања приликом склапања бракова.

Предсвадбени обичаји чине одређену фазу поступака који се обављају до склапања брака између двоје младих, односно орођавања између двеју породица...

Обичаји који се везују за сам **свадбени чин** представљени су низом радњи које се одвијају на сам дан свадбе. **Послесвадбени обичаји** су они који се јављају након свадбе у које се сврстава низ обичаја везан за прве посете младенцима, штићење младенаца од урока и сл. Многи обичаји воде корене из давнина и нисмо у стању да објаснимо њихово значење и порекло, док за већину обичаја постоји више тумачења (Босић, М., 1992).

У општини Кикинда преовлађујуће етничке групе које су обухваћене истраживањем су: Срби (где се разликују староседеоци и колонисти), Мађари и Роми. Остале групе су заступљене у незнатном броју, тако да нису ни обухваћене овим истраживањем. Проблем око истраживања осталих група јавља се због тога што истраживање изискује етнички чисте бракове, којих у новије време није било.³

Свадбени обичаји Срба староседеоца⁴

Срби спадају у словенску групу народа који су населили Потисје у току VI века. Срби у Банату су примили хришћанство за време бугарске владавине. Највеће сеобе Срба догодиле су се под вођством Арсенија Чарнојевића и тада Срби насељавају подручје између Тисе и Драве. У току ратова у XIX и XX веку Срби су пристизали у ове крајеве из разних подручја да би данас они чинили већинско становништво у Војводини са 65%, а у општини Кикинда са 74% (Ђурђев, Б., 1998).

Први **предсвадбени обичаји** везани су за веридбу и договор око свадбе. Веридба се код Срба називала раније и „јабука”, јер се јабука са уметнутим дукатом носила у невестину кућу на дан веридбе. Веридби код Срба у општини Кикинда присуствују најчешће само блиски чланови породице и пријатељи. У младину кућу долазе: младожења, отац, мајка, браћа и сестре. Свекар тада пита невесту да ли жели да се уда за његовог сина. Ако добије потврдан одговор, следи даривање младе. Свекар дарује младу тако што јој даје црвену јабуку у коју је уметнут дукат. Јабука се даје, јер симболизује здравље, а дукат је симбол богатства. Младожења будућу младу дарива вереничким прстеном. Уочено је да даривање код староседе-

³ Подаци добијени у одељењу матичарске службе у СО Кикинда.

⁴ Подаци о свадбеним обичајима Срба староседеоца добијени су путем интервјуа. Интервју је обављен 1. 08. 2008. са: Савом Петровић (рођен 1935. године) и Десанком Петровић (рођена 1937. године).

оца може бити и узајамно (Босић, М., 1991). Није редак случај и црквеног заручења, које је саставни део црквеног венчања. Заручење се обавља пред венчање, испред олтара и пред сведоцима, кумом и старим сватом. Заручења у црквама се у свим православним црквама врше на исти начин и нису део обичаја, већ су део црквеног канона (Таушев, А., Светогорац, Г., 2007).

Младожењина свадба се позива „*буклијом*” коју представља чутура ракије окићена пешкиром. Младини гости се не позивају „*буклијом*”, већ две недеље пред свадбу младин брат позива сватове без веселја, носећи орахе и бомбоне, који су симбол плодности. Последњи обичај пред свадбени дан је момачко или девојачко вече. Овај догађај је увек уз веселје и јавља се одвојено у младиној и младожењиној кући.

По старом српском обичају свадбени дан била је недеља. Најважније личности у свадби су: младенци, кум, стари сват, родитељи и остали гости. Кум је први сведок на венчању. Други сведок, по старим обичајима, је стари сват, муж младожењине сестре. Свекар на свадби староседеоца носи шешир украшен црвеном паприком, што симболизује строгост и ауторитет.

Када се младожења и његова породица спреме за свадбу, одлази се по кума, а потом по невесту. Обавезан део свадбених обичаја је и кићење сватова. Младожењина мајка при поласку сватова по младу дарива кума, старог свата и најближу родбину. Доласком по младу следи „*куповина младе*”. Младу продају браћа, а купује је девер и још неки члан младожењине породице. Када се млада „*купи*”, код ње улазе девер и младожења. Невеста тада кити девера „*деверским пешкиром*” кроз који се млада и девер пољубе у знак поздрава и слагања. Након овог се полази на венчање. По старом обичају млада породица не присуствује венчању, што у новије време више није случај. После изласка са венчања баца се бидермајер и по веровању девојка која га ухвати се удаје следећа (Босић, М., 1991).

Код Срба у општини Кикинда поред грађанских често је и црквено, православно склапање бракова. Чин венчања врши се на средини храма, где свештеник пита супружнике о добровољном ступању у брак. Ако је одговор позитиван, свештеник младенце благосиља и даје им да пију мало вина из чаше коју је претходно благословио, што опомиње супружнике на дужност да све деле (Манастир Рукумија, 1999). У православном храму „Свети Никола” у Кикинди као обичај приликом склапања брака простире се бело платно на улазу у цркву, по коме младенци газе. Овај чин симболизује чистоту будућег брачног живота и као обичај јавља се и у православном храму у Мокрину.

Други обичај везује се за ћилим испод ногу младенаца на којем они стоје за време венчања. Шарени ћилим представља шароликост брачног живота младенаца.⁵

⁵ Подаци добијени у Православном храму „Свети Никола”.

Остатак свадбе се организује или у младожењиној кући или на неком другом договореном месту. Ако се сватови враћају у младожењину кућу, онда свекрва младенце дочекује дајући им кашичицу шећера да им живот буде слadak. Често се посипа и шећер по земљи да би младима заједнички живот био слadak. Млади се по уласку у кућу даје „накоњче”, најчешће мушко дете како би и она родила исто. Млада улази у кућу уношењем преко прага. Остали гости улазе у кућу преко корита са водом у које се убацује новац. Вода је симбол постојања и живота, а новац богатства. У случају да се свадба не организује у младожењиној кући неки од поменутих обичаја се не упражњавају.

Касније долазе „погачари”, младина фамилија, и заузимају места са леве стране стола како би били млади „ближе срцу”. Младин брат уноси „материну погачу”, коју прави жена из фамилије која није удовица. Младенци деле гостима „материну погачу” и за то добијају новац. После погаче следи вечера, младеначка торта коју младенци заједно секу и деле. У зору прати се прво кум, а после њега и младина породица.

Код Срба у општини Кикинда нема много *послесвадбених обичаја*. Они се углавном односе на посете младенаца од стране родбине, пријатеља. Као посебан обичај у посету младима долазе „велики гости”. То су младини родитељи и ужа родбина и то најчешће, по старом обичају, две недеље после свадбе (Босић, М., 1991).

Свадбени обичаји Срба колониста⁶

Одсељавањем Немаца са ових простора на просторе Војводине колонизовано је 36.430 домаћинстава из ратом опустошених подручја. Овај догађај је битно утицао на демографску и етничку слику Војводине, посебно на Западну Бачку, Јужну Бачку и Банат. Колонизација је спровођена углавном у великим сеоским срединама, а с обзиром да су колонисти углавном потицали из сеоских крајева, миграције су се одвијале правцем село-село. Велики број колониста успешно се прилагодио начину живота у овим крајевима и трајно остао овде. Њима се нешто касније придружила нова група колониста који су спадали у аграрно становништво из ратом опустошених предела бивше СФРЈ (Ђурђев, Б., 1998).

Долазећи у нове крајеве они су са собом понели обичаје из старог краја и трудили се да их годинама очувају. Највећи број очуваних обичаја се везује управо за свадбе.

У групу *предсвадбених обичаја* код Срба колониста као и код староседеоца спадају веридба и договор око свадбе. По старим обичајима у

⁶ До података о свадбеним обичајима Срба колониста дошло се путем интервјуа који је обављен 15. 07. 2008. године са: Бранком Вучковић (рођен 1927) и Маром Вучковић (рођена 1935).

просидбу иду само најближи чланови породице, а око венчања преговарају само мушкарци. Младићева фамилија долази код невесте са изговором да су се изгубили и траже помоћ. Невестин отац, по старом обичају, излази испред њих и не дозвољава им приступ кући. Након што их ипак приме у кућу, породице почињу разговор о младима. Ако је свиђање младих обострано, следи договор о венчању и даривање невесте.

Даривање на веридби код колониста није обострано, тако да је само млада та која се дарива. Након даривања следи договор око свадбе и бира се кум. Кума бирају будући младожења и његов отац. Раније је обичај био да младожењина породица сноси све трошкове око свадбе, али данас је то редак случај. Позивање гостију одвојено се врши у породицама младих. У свадбу позива само најужа породица и то се чини чутуром ракије. Последњи обичај у предсвадбеној групи свакако је момачко или девојачко вече које се одвија на исти начин као и код Срба староседеоца.

Свадбени дан почиње припремама породица за венчање. Припреме се одвојено догађају код младе и код младожење у кући. Кићење сватова је такође одвојено (Босић, М., 1991). Гости код Срба колониста кикиндске општине углавном носе у свадбе прасе или јагње на ражњу, тарту и пиће. Ово се чини у знак материјалне помоћи домаћину. Девер или стари сват у свадби носи заставу као национални симбол (Кајмановић, Р., 1963). Након окупљања сватова, младожењини крећу по младу. По старим обичајима колониста у општини Кикинда, на младиној кући налази се јабука коју би младожења, стари сват или девер требали буцањем из пушке да скину да би могли да изведу младу. Неко из младожењине породице треба да украде петла из младиног дворишта, јер петлао представља основицу за нови дом. Код колониста није редак обичај „куповине младе”. Након извођења младе, полази се на венчање. У случају црквених венчања, Срби колонисти као и староседеоци подлежу истим црквеним обичајима.

Уколико се свадба организује код младожење у кући, тада се приликом повратка младенаца са венчања јавља низ радњи које, као и код староседеоца, обезбеђују њихов берићет, срећу и плодност. Када стигну кући, сватови „обавештавају” свекрву, без обзира што је она присуствовала венчању, да јој се син оженио. Та добра вест је „муштулук” и од среће и шале сватови јој скидају мараму са главе и цепају је, а она их дарива поклонима. Код колониста се као и код староседеоца јавља обичај давања „накоњчета” невести. На улазу у кућу свекрва младима даје мед како би им живот био слатка. Славље се после свих ових радњи наставља, следи вечера и младеначка торта. „Слатка ракија” је обичај који упражњавају колонисти кикиндске општине. Ракију деле млада и кум, а сватови тада новчано дарују младенце.

Чест обичај код колониста је „крађа невестине ципеле”. Ципелу краду деца и ако јој украду десну, онда од младожење траже новац за откуп, а ако украду леву, њу откупљује онај ко седи невести са леве старне

(Босић, М., 1991). Раније се на свадбама догађало да се појаве „вукови”, група младића, који улазе на свадбу и шаливом песмом прете да ће упропастити свадбу ако их сватови не угосте. Тада су сватови у обавези да им дају оно што траже. На крају свадбе кум или девер одводе младенце у брачни кревет, а када се врате остали гости им цепају кошуље. Последњи свадбени обичај везује се за испраћај гостију. Када гости крену кући, домаћин им враћа ражањ и део торте који су донели.

Некада су свадбе колониста трајале више дана. Данас то више није случај, али се у групи *послесвадбених обичаја* јавља веселе дан после свадбе. Тога дана окупи се најближа родбина код младих у кући и славље се може наставити. Тога дана невеста служи госте, јер је она сада домаћица у кући (Кајмановић, Р., 1963).

Свадбени обичаји Мађара⁷

Мађари су народ пореклом монголске расе, а припадају угро-финској групи народа, који су из Сибира на ове просторе стигли у IX веку. Године 1000. примају хришћанство. Године 1745. и током XVIII дошло је до интензивније колонизације не само Бачке, него и Баната до Вршца, Павлиша и других подунавских села (Ивков, А., 2006). Околину Кикинде насељавају Мађари из Поморишја и данас чине 12,6% становништва општине Кикинда.

Предсвадбени обичаји. Сваком венчању код Мађара кикиндске општине претходи веридба, која се обавља у кругу породице, без великог славља. Младожења уз договор са својим и младиним родитељима одређује дан веридбе. На самом чину веридбе младожења поклања будућој млади прстен, ситне поклоне и обавезно цвеће. За узврат, по старом обичају, млада га дарива марамом коју је сама направила. Невести, по договору, свадбену опрему купује свекрва, а младожењи свадбено одело, купују младини родитељи. После веридбе невеста у прозор своје куће ставља корпу цвећа, као знак да је верена. Младенци организују буклијаша, „фифера”, који дели позивнице гостима, а ако је свадба мања, онда младенци сами позивају госте. „Фифер” је обично неко ко има искуства са свадбеним обичајима. Он позива појединачно све госте, носећи украшену флашу пића преко које се ставља пециво у облику венца, по старом обичају. „Фифер” уз посебан говор позива госте. Домаћин увек радо угости „фифера” и у знак захвалности му поклања новац. Пиће које носи буклијаш, домаћин пије у знак среће и љубави младенаца. Последњи предсвадбени обичај код Мађара свакако

⁷ Подаци о свадбеним обичајима Мађара у кикиндској општини сакупљени су за време боравка аутора на терену. Интервју са Јаношем Ханцик (рођен 1930. године) обављен је 6. 08. 2008, а са Аном Балаж (рођена 1940. године) 8. 08. 2008.

је момачко или девојачко вече. То је догађај коме исто као код Срба и Рома присуствују млади рођаци, другови и другарице будућих супружника.

На *свадби* најважније личности су: младенци, кумови, „фифер”, стари сват, деверуше и њихови парови... Код Мађара је обичај да и невеста и младожења имају свако свог кума. Кум на венчању најчешће је онај ко је младенце, по црквеним обичајима, увео у ред одраслих. То је познати чин иницијације код католика. Стари сват је обично рођак по женској линији. Деверуше су девојке, блиске рођаке или добре другарице младенаца, које су за ту прилику обучене у дуге розе или плаве хаљине, у зависности од тога да ли су рођаке са младине или младожењине стране. Код Мађара припрема за венчање и весеље већим делом се одвија одвојено у младиној и у младожењиној кући. Госте у кућама младенаца дочекује „фифер”, уз пригодан текст добродошлице, сваког госта посебно поздравља, доводи их до младе где се поздрављају са њом, кумом и старим сватом и одређује им место. Исто ово се догађа и код младожење у кући. На венчање млада полази из своје куће, а младожења из своје. После венчања које може бити грађанско и црквено, весеље се и даље одвија одвојено (Ивков, А., 2006). Обичај црквене церемоније код католика у општини Кикинда је тај да свештеник дочекује и испраћа младенце испред цркве, што је знак поштовања према њима. Овај обичај је специфичан само за католички храм у Кикинди.⁸

Пошто се весеље одвија посебно у кућама младенаца, по старом обичају, у поподневним или вечерњим сатима је време да се сватови споје. Пре спајања млада плеше са својом родбином у знак опроштаја од њих. Невеста прво плеше са родитељима, а потом са ближом и даљом родбином. Овај плес се плаћа, тако што се новац ставља у тањир. Након одиграног плеса у тањир се ставља зечја нога и чен белог лука. Бели лук симболизује сузе младића који плачу због невестине удаје, а зечија нога симболизује да је невесту неко украо. „Фифер” је тај који у целости организује младин плес. Након плеса, долази младожења са својим гостима по младу. То је моменат спајања сватова. Даље се весеље одвија у младожењиној кући, тако што невеста и тамо игра са младожењиним фамилијом. Од момента спајања сватова младенци једу из истог тањира што је симбол заједништва. У поноћ се младенци повлаче да би се млада пресвукла у црвену хаљину и, по старом, скоро ишчезлом обичају, у белу кецељу. Црвена хаљина симболизује да је сада удата, а кецеља је симбол домаћинства. У црвеној хаљини невеста може наставити плес. Младенци након плеса даривају госте пићем.

Пред зору у младожењину кућу долази мањи број невестиних гостију и славље се наставља док кум и „фифер” не одлуче да је свадба готова. Пред крај свадбе младенци са мањом групом младожењиних рођака од-

⁸ Подаци добијени у Католичком храму у Кикинди

лазе код младиних родитеља и послужују их колачима и вином. Ово се ради да би се млада показала родитељима као удата жена и домаћица. Тад следи испраћај кума и гостију.

Послесвадбени обичаји код Мађара углавном нису директно везани за младенце. Ови обичаји састоје се из мањег весеља намењеног послузи, куварима и организаторима свадбе. Тога дана ките се метле, варјаче и остали кухињски прибор којим ће се чистити оно што је остало после свадбе (Ивков, А., 2006).

Свадбени обичаји Рома⁹

Цигани или Роми, су народ расут по многим земљама света па их због тога и називају различитим именима. У Европу Цигани су стигли из два правца, преко Мале Азије и из Африке преко Гибралтара. На основу антропogenих карактеристика утврђено је да су пореклом из Индије и Пакистана и да су припадали касти судра. У Србију стижу са турским освајањима ових крајева. Роми су народ које карактерише стално мењање станишта у потрази за бољим условима живота. Кретали су се у хордама и успут су се расипали. Често су живели организовано, у чергама, у којима су очувани цигански обичаји, музика, песма и игра (Ивков, А., 2006). Интересантно је поменути да су приликом насељавања међу друге народе често усвајали њихове нормe понашања, језик, обичаје ...

Веридба код Рома је један од првих **предсвадбених догађаја**. У веридби учествује најближа родбина са младине и младожењине стране. Младожењини рођаци носе у младину кућу и флашу ракије украшену црвеном траком која симболизује радост. Флаша се отвара тек након погодбе за венчање. У погађању око венчања учествују само одабрани чланови породице или пријатељи. У погађању најважнију улогу имају младожењин и младин отац (Грмуша, М., 2007). Онај који се погађа носи украшену флашу ракије и пита младину породицу да ли је његова „овчица” случајно залутала у њихову породицу и да ли је направила штету. У случају да је направила штету интересује га колико треба да плати. Ако добије одговор да је „овчица” у тој породици, будућа свекрва кити и дарива младу и обавезно јој облачи нешто црвено као знак љубави. Даље следи остатак договора око свадбе, отвара се и пије флаша ракије у знак радости око уговореног венчања. Недељу дана пре свадбе, најчешће у суботу или недељу увече избор званица за свадбу. Исте вечери девојке из породице спремају пешкире којима ће буклијаши бити окићени када буду кренули да позивају госте. Јутро после буклијаши крећу да позивају госте. Увек има више буклијаша

⁹ Подаци о свадбеним обичајима Рома прикупљени су на терену, путем интервјуа који су аутори обавили 27. 08. 2008. године са Илијом Раду (рођен 1948. године) и Видом Раду (рођена 1950. године).

и сваки од њих је задужен за позивање гостију из одређеног насеља. Код Рома буклијаше има и млада и младожењина породица. Последњи догађај који спада у групу предсвадбених је момачко, односно, девојачко вече.

Свадбени дан започиње тиме што се младенци, свако код своје куће, припрема за свадбу. Млада се не облачи у венчаницу, већ чека да младожењини дођу по њу и донесу јој свадбену опрему. Код Рома у општини Кикинда младожењини купују сву опрему за младу и када дођу по њу, облаче је и спремају. То најчешће чине младожењине сестре и мајка. Док се млада облачи, младожења и кум не улазе да је виде, јер ако младожења види младу док се спрема, то се сматра лошом срећом. Када се млада спреми, из куће је у наручју износе браћа или ујаци. Млада не сме да погледа назад у кућу како се не би брзо у њу вратила. Након изласка из куће, млада кити младожењу цветом, а кум, у знак поздрава и поштовања, младиним родитељима наручује песму. Касније кум то исто чини свим сватовима, у знак поштовања. Када сватови крену из младине куће, свекрва обавезно мора да украде тањир, виљушку, кашику и нож, а свињску главу са трпезе добије. Ово се ради зато што младожењина кућа добија новог члана коме је потребно све оно што и остали чланови породице имају. Сватови тада одлазе у младожењину кућу. Возило у ком су младенци је на челу колоне.

Када млада стигне у младожењину кућу, према вратима куће хода по црвеном тепиху, а свекар испред ње баца новац који она сакупља. Новац симболизује богатство и берићет у будућем животу. Пре него што уђе у кућу, млада баца бомбоне које скупљају деца, што је такође симбол богатства. На прагу куће млади се даје „накоњче”, најчешће здраво мушко дете, у знак жеље да и она има такво. Приликом уласка у кућу, свекрва младенцима даје парче хлеба и соли како би се „слагали као хлеб и со”. Након свих ових радњи, младожења преноси младу преко прага и креће се на венчање. Следи грађанско и црквено венчање. Већина Рома у општини Кикинда су православци, тако да и црквена венчања подлежу свим православним нормама и обичајима.

На свадбу се прво враћају младожењини гости, јер имају задатак да дочекују погачаре, госте са младине стране. Погачари увек седе са леве стране стола. Када погачари стигну, младини брат и сестра уносе „материну погачу”. У ромским сватовима служе се увек јела по одређеном редоследу. Супа је обавезан део оброка, након супе се служи „циганско печење” са „циганским сосом” који је, по правилу, љут. Након главног јела се служи торта коју младенци заједно секу и деле, а после торте се служи још једно печење.

После вечере следи даривање младенаца новцем. Даривање је јавно и даривају само мушкарци, а млада их кити цвећем. Након даривања младенци деле „материну погачу” коју они, по правилу ломе. Приликом ломљења погаче младенци је хватају за различите крајеве и труде се да одломе што веће парче, јер онај који одломи већи део, биће газда у кући. Код

ломљења погаче младу бодри младожењина породица, а младожењу младина. Чин ломљења погаче је ширење брачне среће и саставни је део свих ромских венчања. Славље се након дељења погаче наставља.

У зору млада одлази да се пресвуче у црвену хаљину која симболизује то да је постала жена. Славље се даље наставља док кум као вођа свадбе не одлучи да је славље завршено.

Послесвадебни обичаји код Рома обухватају неколико догађаја који су ту да би се показала и потврдила младина чедност. У ромском свету веома је важно да млада уђе чедна у брак. То је нешто што се врло цени.

Јутро после свадбе свекрва одлази код младенаца у собу и узима младеначки чаршав који је доказ младине чедности и показује га свекру. Ако је млада чедна ушла у брак, свекар позива најближу родбину на „слатку ракију”. Млада се за „слатку ракију” облачи у црвено што је знак да је постала жена (Грмуша, М., 2007). Уколико се покаже супротно младожењина породица има право да врати младу њеној породици и тражи надокнаду за срамоту.

Закључак

На основу литературе као и на основу података добијених од локалног становништва и одговарајућих установа у општини Кикинда, може се закључити да су свадбени обичаји као једна од норми понашања веома шаренолики на територији поменутих општина. Они представљају читав низ различитих регула и норми понашања које се јављају приликом склапања бракова. Обичаји у мултиетничким срединама су посебно занимљиви, јер одражавају разноликост етничких група и најбоље илуструју оно по чему се народ разликује од неког другог.

На основу проучавања свадбених обичаја три најбројније етничке групе у Кикинди да се закључити да су сви обичаји који се јављају присутни да би се младенцима обезбедио плодан, срећан, берићетан и здрав заједнички живот. Велик је број обичаја који симболизују заједништво младих. Такође, постоје обичаји који означавају добре односе и мир у кући. С обзиром на то да је општина Кикинда мултиетничка средина, у њој се јављају и неки обичаји који карактеришу само одговарајуће етничке групе. Такви обичаји највероватније воде порекло из постојбина тих народа и они, дошавши на ове просторе, и даље негују те обичаје.

Свадбени обичаји имају истакнуто место у животу појединца и у заједници. Често је битније да заједница обичајима одобри брак, него да то учини матичар или свештеник. Свадбени обичаји део су етничког наслеђа Војводине и треба их чувати, подстицати и неговати, јер су сви намењени само лепим догађајима у животу супружника. Они супружнике штите од невоља и урока и обезбеђују им леп и срећан живот.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Аћимов, М. А. (2007). *Демографски развитак Немаца у општини Кикинда*. Нови Сад: Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, дипломски рад
- Барјактаревих, М. (1968). *Посебна етнологија*. Скрипа. Нови Сад: Природно-математички факултет
- Босић, М. (1991). *Женидбени обичаји Срба у Банату*. Нови Сад: Војвођански музеј
- Босић, М. (1992). *Женидбени обичаји Шокаца Хрвата у Бачкој*. Нови Сад: Војвођански музеј
- Грмуша, Ђ. М. (2007). *Етнодемографске карактеристике Рома у Кикинди*. Нови Сад: Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, дипломски рад
- Девеџић, М. (2004). Значај брачности за ниво фертилитета. *Демографија*, (1), 73–92.
- Девеџић, М., Стојилковић, Ј. (2009). Улога демографије у истраживању и димензионарању сиромаштва. *Демографија* (6), 33–49.
- Ђурђевић, С. Б. (1998). *Географија становништва*. Нови Сад: Природно-математички факултет
- Ивков, А. (2001). Корелација наталитета и нупцијалитета на примеру Меленаца. У *Зборник радова "XIV Конгреса географа Југославије"*. Београд: Српско географско друштво
- Ивков, А. (2006). *Географске основе етнологије*. Скрипта. Нови Сад: Природно-математички факултет
- Ивков, А. (2006). *Фолклорно наслеђе у туризму Војводине*. Београд: Задужбина Андрејевић
- Ивков, А., Ђурђевић, Б., Драгин, А. (2006). Промене у броју и структури домаћинства и станова Војводине у другој половини XX века. *Демографија*, (4), 155–162.
- Ивков, А., Драгин, А., Ковачевић, Т. (2007). Карактеристике нупцијалитета румунског становништва у Банату на примеру села Локве. *Зборник радова Географски институт „Јован Цвијић“*, (57), 175–183.
- Ивков–Дигурски, А., Бубало–Живковић, М., Лукић, Т., Драгин, А., Ивановић, Љ., Пашић М. (2010). *Демографски развој пограничних општина Баната у другој половини XX века*. Нови Сад: Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој и Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство
- Кајмановић, Р. (1963). *Женидбени обичаји код Срба и Хрвата у Босни и Херцеговини*. Сарајево: Земаљски музеј
- Манастир Рукумија, (1999). *Православни брак и породица*. Манастир Рукумија
- Поповић, Д. (1955). *Срби у Банату*. Београд: Српска академија наука
- Републички завод за статистику Србије (2003). *Становништво-Национална или етничка припадност, књ. I*. Београд
- Републички завод за статистику Србије (2003). *Становништво-Пол и старост, књ. II*. Београд
- Републички завод за статистику Србије (2003). *Становништво-Активност и пол, књ. V*. Београд

- Републички завод за статистику Србије (2005). *Становништво-Укупно и пољопривредно становништво*, књ. XIX. Београд
- Стаменковић, С. (2005). *Географска енциклопедија насеља Србије, Војводина I*. Београд: Географски факултет
- Таушев, А., Светогорац, Г. (2007). *Благословено Царство Оца и Сина и Светога Духа, Гумачење Свете Литургије и свих богослужења Православне Цркве*. Београд
- Царић, Н. (1996). *Становништво. Општина Кикинда*. Географске монографије војвођанских општина. Нови Сад: Природно-математички факултет, Институт за географију
- Ђурчић, С. (2006). Избеглице у Војводини. *Демографија*, (3), 33–42.
- Шобот, А. (2009). Разумевање демографске стварности из родне перспективе. *Демографија*, (6), 51–63.

**Andelija Ivkov–Džigurski
Smiljana Đukićin
Jelena Milanković**

WEDDING CUSTOMS OF ETHNIC GROUPS IN THE KIKINDA MUNICIPALITY

Summary

According to the literature and based on data received from local residents and relevant institutions in the municipality of Kikinda, we can conclude that the wedding customs as one of the norms of behavior in the territory are very different in the mentioned municipality. They represent a range of different regulation and norms of behavior that occur during the wedding ceremony. Customs in a multi-ethnic communities are particularly interesting because they reflect the diversity of ethnic groups and illustrate what makes one nation different from another. Based on studies of wedding customs of the three largest ethnic groups in Kikinda we can conclude that all the practices that occur are present in order to provide a fertile couple, happy, fruitful and healthy life together. A large number of practices symbolize the unity of the young. Also, there are customs that mark the good relations and peace in the house. Being the multi-ethnic municipality, Kikinda is the area where occur some practices that characterize a corresponding ethnic groups. Such practices probably originate from the home of these people and those brought them coming to this region, and further cultivate the traditions. Wedding traditions have a prominent place in the life of an individual and the community. Often it is more important that the community approves marriage customs than to registrar. Wedding customs are part of Vojvodina ethnic heritage and should be saved, encouraged and fostered, as are all designed for a beautiful event in the life of the spouses. They protect the spouses of spells and trouble and provide them beautiful and happy life.